

17.12.2020

EOAK/4070/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Lotta Hämeen-Anttila

IÄKKÄIDEN OIKEUS ASUA YHDESSÄ JA PERHE-ELÄMÄN SUOJA KORONAVIRUSPANDEMIAN AIKANA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän ikäihmisten palvelujen menettelyä kaupunki A:ssa sijaitsevilla palveluiloissa. Kantelun mukaan kantelijan vanhemmat on sijoitettu vierekkäisiin sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän yksiköihin vastoin omaa toivettaan ja heille oli ilmoitettu, ettei sijoittaminen samaan yksikköön ole ollut mahdollista. Ennen koronapandemiaa vanhemmat pääsivät halutessaan tapaamaan toisiaan päivittäin ja vierailut järjestettiin yksikköjen välistä sisäkäytävää käyttäen.

Kantelija kirjoittaa, että koronapandemian aikana molemmat hoitoyksiköt eristettiin voimakkaasti ulkopuolisesta maailmasta ja myös vierailut hoivayksiköiden välillä kiellettiin. Kantelun mukaan puolisoitten välinen keskustelu puhelimen tai muiden sähköisten apuvälineiden kanssa on haastavaa. Vierailut yksikköön ja asukkaiden kanssa ulkoilu kiellettiin. Myös hoitoyksikön sisällä asukkaat eristettiin muista asukkaista, muun muassa kantelijan isän ruokailut järjestettiin omassa huoneessa ja asunnosta poistuminen kiellettiin. Äidin kanssa ulkoilu sallittiin 24.5.2020 kantelijan vaatimuksesta.

- - -

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys ja lausunto sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymältä. Lausunnossa pyydettiin kiinnittämään huomiota erityisesti siihen, mihin ohjeistuksiin ja lainsäädäntöön toiminta on perustunut. Selvitykseen pyydettiin liittämään vuosien 2018–2020 aikana kantelijan vanhemmille tehdyt palvelutarpeen arvioinnit ja asiakassuunnitelmat sekä päätökset palveluasumisesta ja palveluasumisen maksuista.

Koska vanhusten kohtelua ja omaisten vierailukielltoa koronavirusepidemian aikana koskevat asiat ovat jo olleet oikeusasiamiehen kansliassa tutkittavana, asian käsittelyn yhteydessä ei pyydetty selvityksiä muilta tahoilta.

Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän antaman selvityksen lisäksi käytettävissäni ovat olleet seuraavat asiakirjat:

- Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnot asiassa 2889/2020 (Yli 70-vuotiaita koskeva ohjeistus koronaviruspandemian aikana)
- Sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston Valviran lausunnot asiassa 3232/2020. (Vanhuksiin kohdistuvat rajoitukset koronavirusepidemian aikana)
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto asiassa 3787/2020 (Vanhusten yhdenvertainen kohtelu koronavirusepidemian aikana)

Mainitut ratkaisut on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Aviopuolisoiden oikeus asua yhdessä

3.1.1 Tapahtumista saatu selvitys

Kantelijan mukaan hänen vanhempansa sijoitettiin vierekkäisiin sosiaali- ja terveystalujen kuntayhtymän ikäihmisten asumispalveluiden hoitoyksiköihin vuoden 2019 alussa, vastoin heidän omaa tahtoaan sekä vanhuspalvelulakia. Kantelijan mukaan he kyseenalaistivat järjestelyn vahvasti, mutta silloin heidän annettiin ymmärtää, että muita vaihtoehtoja ei ole. Kantelijan mukaan heidän annettiin ymmärtää, että jos he eivät hyväksy järjestelyä, sijoitetaan kantelijan isä terveyskeskussairaalaan, mikä ei ollut millään tavalla hänen hoitonsa ja elämisensä kannalta järkevä vaihtoehto. Heille luvattiin, että vanhemmat pääsevät halutessaan tapaamaan toisiaan päivittäin.

Sosiaali- ja terveystalujen kuntayhtymä toteaa lausunnossaan kantelijan vanhempien asumisen ja palvelujen osalta seuraavaa.

Kantelijan äiti asuu tehostetun palveluasumisen yksikössä. Kantelijan isä asuu ryhmäkodissa, jossa asiakkaat asuvat vuokraamissaan asunnoissa, joihin kotihoito ja tarvittaessa muut tahot tuottavat palvelua asiakkaiden palvelutarpeen mukaisesti. Puolisot olivat toivoneet pääsevänsä asumaan samaan yksikköön. Kantelijan isä ei tarvinnut ympärivuorokautista hoitoa, minkä vuoksi asumisen järjestäminen tehostetun palveluasumisen yksilössä ei ollut mahdollista. Hänen asumisensa järjestettiin vanhainkodin ryhmäkodissa, josta hänen oli mahdollista vierailla päivittäin puolisonsa luona. Kantelijan isän toimintakyvyn heikentymisen vuoksi hänen palvelutarvettaan arvioitiin uudelleen kesä-heinäkuussa 2020 ja hänelle tehtiin päätös asumispalvelun tarpeesta 1.7.2020.

Sosiaali- ja terveystalujen kuntayhtymän selvityksessä puolisoitten tilannetta kuvataan seuraavasti.

Kantelijan äidin terveydentila ja toimintakyky olivat laskeneet kesän 2018 aikana. Avuntarpeen lisääntyminen oli uuvuttanut omaishoitajan toimineen puolison. Kantelijan äidin tilannetta oli käsitelty syksyllä 2018 moniammatillisessa arviointitiimissä ja hänen todettiin tarvitsevan ympärivuorokautista asumispalvelua. Kantelijan äiti jäi odottamaan asumisen paikkaa terveyskeskussairaalaan, sillä hän tarvitsi tuossa vaiheessa osastotasoista hoitoa. Kantelijan äidin sekä hänen läheistensä toiveena oli, että hän pääsisi asumaan kaupunki A:n keskustan alueelle, jolloin puolisollla olisi mahdollista tavata vaimoaan. Kantelijan äiti muutti tammikuussa 2019 sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymän vanhainkodin asumisyksikköön, joka sijaitsee omaisten toivomalla alueella. Hänen puolisonsa jäi asumaan pariskunnan omaan asuntoon tarvittavien apujen turvin.

Selvityksen mukaan kantelijan isä oli tammikuussa 2019 tullut geriatrieseen arviointiyksikköön. Selvityksen liitteenä olevaan asiakirjaan on tehty arviointiyksikössä merkintä, jonka mukaan asiakas ikävöi kovasti puolisoaan ja toivoo pääsevänsä asumaan hänen kanssaan samaan asumisyksikköön. Selvityksen mukaan asumisen sijoittamista koordinoiva palveluohjaaja selvitti mahdollisuutta järjestää hänelle asumista toiveidensa mukaisesti. Tehtyjen kirjausten mukaan kantelijan isä ei tarvinnut vielä tuolloin ympärivuorokautista hoitoa ja asumisen järjestäminen tehostetussa palveluasumisessa ei ollut mahdollista. Lisäksi puolisollla oli hoidon ja hoivan tarvetta kaikkina vuorokauden aikoina ja yöaikainen avustaminen olisi voinut häiritä kantelijan isää, joten hänelle ehdotettiin muuttamista vanhainkodin pienryhmäkotiin, josta hänellä olisi mahdollisuus käydä päivittäin vierailmassa puolison luona.

Kantelijan isä kävi yhdessä kantelijan kanssa tutustumassa pienryhmäkotiin ja harkintojen jälkeen hän sekä kantelija olivat pienryhmäkotiin muuttamisen kannalla. Helmikuussa kantelijan isä muutti pienryhmäkotiin. Toukokuussa 2020 hänestä tehtiin hakemus moniammatillisen tiimin arviointiin, sillä hänen toimintakykynsä ja terveydentilansa oli heikentynyt ja palvelujen tarpeen arviointi laaja-alaisesti oli aiheellista. 1.7. hänelle tehtiin päätös asumispalvelun tarpeesta. Kantelijan isän, hänen puolisonsa ja omaisten toiveena on ollut, että kantelijan isä pääsisi samaan paikkaan puolisonsa kanssa asumaan. Asumisen järjestäminen pariskunnalle on parhaillaan selvittelyssä.

- - -

3.1.2 Keskeinen lainsäädäntö

Oikeusohjeet ovat tämän päätöksen liitteenä.

3.1.3 Arviointi

Vanhuspalvelulaissa säädetään iäkkään henkilön palveluntarpeiden viivytyksettömästä ja monipuolisesta selvittämisestä sekä hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaavan palvelukokonaisuuden suunnittelusta. Vaihtoehtoista on neuvoteltava iäkkään henkilön kanssa ja hänen näkemyksensä on kirjattava.

Lain mukaan iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada palvelut viipymättä

siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon vaarannu. Päätöstä tehtäessä palvelujen riittävyyden perustana on pidettävä palvelutarpeiden selvittämistä sekä palvelusuunnitelmaa, jos se on tehty. Päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä on sosiaalihuoltolain mukaisesti ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu. Asiakkaan etua huomioidessa on kiinnitettävä lain mukaan huomiota siihen, miten eri toimitavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat mm. asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin ja asiakkaan tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen.

Saadun selvityksen perusteella näkemykseni on, että kantelijan molempien vanhempien palveluntarvetta on pyritty selvittämään viivytyksettä ja monipuolisesti. Vaihtoehtoista on neuvoteltu kantelijan vanhempien sekä kantelijan kanssa ja heidän mielipiteensä on kirjattu asiakirjoihin. Asiakirjamerkintöjen perusteella arviointia tehtäessä on myös pyritty arvioimaan palvelukokonaisuutta asiakkaan edun kannalta.

Edellä esitetystä huolimatta katson, että menettely on ollut monelta osin puutteellista ja virheellistä. Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

Oikeus asua yhdessä

Vanhuspalvelulain 14 §:n mukaan iäkkäille avio- ja avopuolisille on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

Sosiaali- ja terveystarpeiden kuntayhtymän selvityksessä todetaan, että kantelijan vanhempien sijoittaminen samaan yksikköön ei ole ollut mahdollista heidän erilaisen palvelutarpeensa vuoksi. Sijoittamista toiseen yksikköön on perusteltu myös asiakkaan edulla sekä palvelujen järjestämisessä noudatettavilla käytännöillä. Sittemmin kantelijan isän toimintakyky on heikentynyt ja hänen on katsottu olevan asumispalvelun tarpeessa. Muuttuneen tilanteen vuoksi puolisoiden asumista on ryhdytty selvittämään uudelleen.

Totean, että sosiaali- ja terveystarpeiden kuntayhtymän käsitys vanhustarpeiden 14 §:n sisällöstä ja säännöksen velvoittavuudesta on virheellinen. Vanhuspalvelulain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 160/2012 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan seuraavaa.

”Iäkkäät puoliset ovat monesti eläneet yhteisessä kodissaan vuosikymmeniä ja heidän keskinäinen kiintymyksensä on vuosien mittaan kasvanut hyvin vahvaksi. Tällaisessa tapauksessa heidän tulisi voida jatkaa yhteiselämää molempien niin halutessa myös sen jälkeen, kun toinen heistä tai kumpikin tarvitsee pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa muualla kuin aikaisemmassa kodissaan. Sen vuoksi pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että iäkkäille avio- ja avopuolisille on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.”

Totean, että vanhustarpeiden 14 §:n 2 momentti on kirjoitettu veloitettavaan muotoon, kyse ei ole suositusluonteisesta sääntelystä. Yksityiskohtaisten perustelujen mukaisesti tarkoitettu on ollut nimenomaan turvata puolisoille mahdollisuus asua yhdessä silloinkin, kun heidän

palvelutarpeensa ovat erilaiset ja puoliset tai toinen heistä ei enää kykene asumaan aikaisemmassa kodissaan palvelutarpeesta johtuen. Säännöstä ei voi tulkita siten, että puolisoilla olisi oikeus asua yhdessä vain silloin, kun heidän palvelutarpeensa ovat yhtäläiset.

Selvityksestä saatujen tietojen perusteella tehtyjä ratkaisuja on perusteltu asiakkaan palvelutarpeen lisäksi myös asiakkaan edulla ja kuntayhtymän palvelujärjestelmään liittyvillä seikoilla.

Vuoden 2019 alussa on kirjattu, että kantelijan isä ei tarvinnut vielä tuolloin ympärivuorokautista hoitoa ja asumisen järjestäminen tehostetussa palveluasumisessa ei ollut mahdollista. Lisäksi puolisoilla oli hoidon ja hoivan tarvetta kaikkina vuorokauden aikoina ja yöaikainen avustaminen olisi voinut häiritä kantelijan isää. Lyhytaikainenkaan asuminen tehostetun hoidon yksikössä ei ole toteutunut, koska yksikön palveluesimieheltä saadun tiedon mukaan heillä ei ole ollut lupaa ottaa lyhytaikaista asujaa yksikköön. Asiakirjamerkintöjen mukaan toukuussa 2020 on arvioitu, että puolison yksikkö voi olla asiakkaalle liian rauhaton ja levoton, eikä samaan huoneeseen mahdollisuutta puolison kanssa.

Korostan, ettei laissa ole säädetty mahdollisuudesta ohittaa asiakkaiden ilmaisemaa tahtoa asua yhdessä perustelemalla ratkaisua asiantuntijoiden arviolla asiakkaan edusta. Perusteena ei voi myöskään käyttää kuntayhtymän palveluvalikoimaa taikka kuntayhtymässä sovitua palvelun järjestämisen tapoja. Kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön sosiaalipalvelut väestön tarpeita vastaavasti, siten kuin vanhuspalvelulain 7 §:ssä säädetään.

Kun kantelijan isä on tullut tilanteeseen, jossa hän ei enää ole kyennyt asumaan kotonaan, molemmat vanhemmat ovat ilmaisseet tahtonaan, että he haluaisivat asua samassa yksikössä. Totean, että tämä tarkoittaa sitä, että kuntayhtymälle on syntynyt velvoite järjestää puolisoille mahdollisuus asua yhdessä.

Velvollisuus selvittää asiakkaalle hänen oikeutensa

Saadun selvityksen ja asiakirjatietojen perusteella kukaan palvelutarpeen arviointiin tai päätöksentekoon osallistunut virkamies ei ole informoinut asiakkaita siitä, että kuntayhtymällä on velvollisuus yhteisen asumisen järjestämiseen, vaan asiakkaille on sanottu, ettei yhteisen asumismuodon järjestäminen ole mahdollista.

Korostan, että sosiaalihuollon asiakkaalla on lakisääteinen oikeus saada palvelutilanteessa asiallista neuvontaa ja sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Viranomaisella on myös velvollisuus huolehtia siitä, että asiakas riittävästi ymmärtää saamansa informaation sisällön ja merkityksen.

Oikeus saada kielteinen päätös ja muutoksenhakuoikeus

Sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Korostan, että viime kädessä viranomaisella on vastuu siitä, että asiakas saa kielteisen

päätöksen silloin kun hänelle ei myönnetä sitä palvelua mitä hän on hakenut.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Kantelijan vanhempien oikeusturvan toteutumisen kannalta kirjallisen päätöksen saaminen olisi ollut erityisen merkittävää, jotta he olisivat voineet käyttää heille lain mukaan kuuluvaa muutoksenhakuoikeutta.

Totean lopuksi, että hallintolain 6 §:n mukaan asiakkaan tulee voida luottaa viranomaisen toiminnan oikeellisuuteen ja virheettömyyteen. Ottaen huomioon, että kantelijan vanhemmat ovat selkeästi kysyneet ilmaisemaan oman tahtonsa, mutta ovat haavoittuvassa asemassa, eivätkä itse kykene puolustamaan omia oikeuksiaan, pidän tehtyjä virheitä erittäin vakavina.

Kiinnitän huomiota myös siihen, että samoja virheitä toistettiin useaan kertaan huolimatta siitä, että kantelija oli tuonut esille, että hänen mielestään asiassa pitäisi noudattaa vanhuspalvelulakia.

Edellä mainitut ja muut keskeiset oikeusohjeet ovat tämän päätöksen liitteenä.

3.2 Tapaamisten toteuttaminen ja ulkoilu

3.2.1 Tapahtumista saatu selvitys

Kantelija kuvaa vanhempiensa tilannetta ja tapahtumia muun muassa seuraavasti.

”Vuoden aikana isäni toimintakyky ja muisti on heikentynyt huomattavasti. Hänen on ollut haastavaa toimia/liikkua yksin (hän pystyy kuitenkin kävelemään hyvin) ja vierailut aviopuolison luona on vaatinut aina hoitajien saattamisen. Vierailut on aina järjestetty yksikköjen välistä sisäkäytävää noudattaen.

Koronapandemian aikana molemmat hoitoyksiköt eristettiin voimakkaasti ulkopuolisesta maailmasta. Vierailut kiellettiin myös hoivayksikköjen välillä. Nostin silloin vahvasti esiin huoleni vanhempieni henkisestä ja fyysisestä terveydestä. Yhteiset lähes päivittäiset tapaamiset ovat heille ainoa kiintopiste elämässä – päivän odotetuin tapahtuma. Kumpikaan heistä ei kykene sijoittamaan itseään toimintaympäristöön ja joudun aina käymään läpi (erityisesti isälleni), missä hän itse on, missä toinen on ja kuinka he voivat. Heillä on jatkuva huoli ja ikävä toisiaan.

Keskustelu puhelimen tai muiden sähköisten apuvälineiden kanssa on haastavaa, koska äitini ei kykene tuottamaan riittävän kovaa äänenpainetta ja isäni kuulo on heikentynyt. Olen yrittänyt käydä keskustelua sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymän johdon kanssa, mutta tämä ei ole tuottanut mitään tuloksia.

Tiedottaminen on ollut luokatonta. Omaisena ja edunvalvojana olen

saanut vain yhden tiedotteen huhtikuun lopussa korona-pandemian aikana. Tässä tiedotteessa ilmoitettiin, että hoitoyksiköissä rajoitetaan myös asukkaiden yhteisiä kontakteja. Tämä näkyi niin, että mm. isäni ei saanut enää syödä kolmen muun saman solun asukkaankanssa yhdessä, vaan ruokailut järjestetään omassa asunnossa. Eli, viimeinkin sosiaalinen yhteishetki otettiin pois.

En ole saanut minkäänlaista tietoa mm. ulkoilutusmahdollisuuksista, jotka jyrkästi kiellettiin maaliskuun alkupuolella, kun kysyin mahdollisuutta käydä ulkoiluttamassa isääni. Kerrottiin ettei isäni saa poistua asunnostaan (käytävien ovet oli lukittu). Tämä mahdollisuus selvisi vasta huhtikuussa hoitohenkilökunnalta, kun olin kerran hakemassa isäni pyykkejä. Myöskään toukokuun puolivälissä hallituksen ja THL:n uusista suosituksista vanhustenpalvelujen hoitoyksiköihin omaisten tapaamisoikeudesta ja ulkoilusta ei ole tiedotettu.

Tiedustellessani mahdollisuutta viedä äitini ulos toukokuun 24. päivä tämä kiellettiin aluksi jyrkästi, mutta kun kerroin tekeväni asiasta rikosilmoituksen vapaudenriistoon vedoten, ilmoitettiin minulle, että voin hakea hänet ulkoilemaan. Tähän päivään mennessä en ole saanut tilan tietoa, miten omaisten ulkoilut ja tapaamiset voidaan järjestää. Kun vanhempieni (ja myös muiden samassa tilanteessa elävien avio- ja avopuolisojen) tilannetta peilataan paikalliseen korona tilanteeseen maakunnassa ja kaupunki A:ssa, näen että toiminta on erittäin epäinhimillistä/epäeettistä. Tämä on myös vastoin molempien vanhempieni hoitotahtoa.

- - -

Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä kuvaa toimintaansa ja sen taustalla olevaa lainsäädäntöä ja ohjeistusta seuraavasti.

Koronaepidemian puhjettua 16.3.2020 sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä kielsi fyysiset vierailut hoivakodeissa ja ryhmäkodeissa. Aluksi vierailut sallittiin vain saattohoitoasukkaiden omaisille.

Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän ohjeet, jotka koskevat asumisyksiköitä mm. omaistapaamisten järjestämisessä:

- sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän tiedote 27.3.2020. Vierailukiello asumistalveluissa
- sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän työohje 25.6.2020. Vierailut yksiköissä Covid-19 pandemian aikana
- sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän työohje 16.7.2020 Asumistalveluyksiköiden asukkaiden ulkoiluttaminen Covid-19 infektion aikana.

Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän selvityksen mukaan ohjeistus perustuu perustuslakiin, lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, valmiuslakiin (ajalla 17.3.-15.6.2020) ja tartuntatautilakiin.

Lisäksi ohjeistus perustuu:

- Sosiaali- ja terveystalveluministeriön ohje: Covid-19 aiheuttaman poikkeustilan huomioiminen sosiaali- ja terveydenhuollon talvelujen

toiminnassa 20.3.2020, ohjetta päivitetty 16.4.2020, päivitetty ohje korvasi 20.3.2020 ohjeen.

- Sosiaali- ja terveysministeriön ohje: Tartuntatautilain ja valmiuslain vaikutus liikkumisvapautteen sosiaalihuollon yksiköissä (annettu 1.4.2020, kumottu 16.6.2020)
- sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän infektioyksikön ohjeet, jotka ohjaavat sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän toimintaa yllä olevien ohjeiden lisäksi. Vastuullisena sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän tartuntatautilääkäri.

Selvityksen mukaan ajalla 16.3.-26.6.2020 mahdollistettiin saattohoidossa olevien asukkaiden omaisten vierailut yksiköissä. Omaistapaamisia ja asiointeja toteutettiin pääsääntöisesti normaalista poiketen puhelimella tai Skypen välityksellä, ikkunatapaamisina, parveketapaamisina ja ulkona huomioiden asukkaan vointi. Lisäksi omaiset toivat tervehdyksiä, joita henkilöstö luki ja toimitti asiakkaille. Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymä palkkasi kesällä 2020 hoivakoteihin kesänuoria turvaamaan asukkaiden sosiaalista kanssakäymistä, liikkumista, omaistapaamisia, asiointia ja ulkoilua. Omaistapaamisissa ja muissa sosiaalisissa kanssakäymisissä sekä ulkoilussa on kuultu asiakkaita ja omaisia ja pyritty tukemaan asiakkaiden tarpeita yksilöllisesti.

Vanhainkodin ja ryhmäkodin oviin laitettiin tiedote vierailukiellosta 16.3.2020 ja yhteydenpitomahdollisuuksista kerrottiin omaisille puhelimitse. Maalis-huhtikuun vaihteessa lähetettiin omaisille tiedote postitse (sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän tiedote 27.3.2020).

Sosiaali- ja terveystalvelujen kuntayhtymän selvityksen mukaan tapaamiset pariskunnan välillä ja omaisten kanssa on järjestetty koronaepidemian vuoksi kevään ja kesän 2020 aikana normaalista poiketen puhelimella tai Skypen välityksellä, ikkunatapaamisina ja ulkona. Pariskunnan vierailut on järjestetty 26.6.2020 alkaen kantelijan äidin asunnossa.

- - -

3.2.3 Oikeuslähteet

3.2.3.1 Yleistä oikeuslähteistä

Oikeuslähteillä on etusijajärjestys, jonka mukaan ylempi normi syrjäyttää alemman. Kansallisessa lainsäädännössä ylimmällä tasolla on perustuslaki. Sen alapuolella ovat tavalliset lait ja niiden alapuolella asetukset. Perusoikeuksen rajoittaminen on sallittua vain, jos rajoittaminen perustuu lakiin, joka on riittävän täsmällinen ja sisältää asianmukaiset oikeussuojakeinot.

Perustuslaissa on säädetty muun muassa oikeudesta yksityiselämän suojaan ja yhdenvertaisuudesta.

Ohjeita tai suosituksia ei saa noudattaa, jos ne ovat vastoin lakia, tai ne rajoittavat laissa turvattuja oikeuksia taikka niiden noudattaminen käytännössä johtaisi siihen, että lainsäädäntöä ei voisi noudattaa.

3.2.3.2 Keskeinen lainsäädäntö

Oikeusohjeet ovat tämän päätöksen liitteenä.

3.2.3.3 Oikeusasiamiehen aiempi ratkaisukäytäntö

Oikeusasiamiehen kansliaan on tullut suuri määrä kanteluja, jotka koskivat vanhusten kohtelua hoito- ja hoivayksiköissä koronavirusepidemian aikana sekä omaisten vierailukieltoja. Epidemian aikaiset vierailukiellot sekä hoitoa ja hoivaa koskevat ohjeistukset ovat kaikissa Suomen vanhusten hoito- ja hoivayksiköissä perustuneet sosiaali- ja terveysministeriön sekä Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen antamiin toimintaohjeisiin.

Tehtyjen kantelujen perusteella otin tutkittavaksi, millä tavoin ylimmät viranomaiset ovat turvanneet, että kunnissa ja eri vanhustenhuollon palveluyksiköissä noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, eikä käytössä ole tarpeettomia ja lakiin perustumattomia vanhusten liikkumista ja lähimmäisten tapaamista koskevia rajoituksia tartuntojen ehkäisemiseksi. Asiassa on annettu ratkaisu 3232/2020 18.6.2020.

- - -

Ratkaisun jälkeen Valvira on lähettänyt 3.9.2020 kunnille yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa laaditun ohjeen, jossa se muistuttaa kuntia ja palveluntuottajia siitä, ettei perustuslain mukaisia kansalaisten perusoikeuksia tarpeettomasti ja lainvastaisesti rajoiteta. Palvelujen tuottajien tulee huomioida, että vaikka tartuntojen ehkäisy on keskeisen tärkeää COVID-19 -tilanteessa, on rajoittamista koskien noudatettava voimassa olevaa lainsäädäntöä.

3.2.3.4 Oikeuskäytäntö

Itä-Suomen hallinto-oikeus on tehnyt ympärivuorokautisen hoidon yksikön vierailukieltoa koskevan päätöksen 16.10.2020 (20/1059/1). Päätös on julkaistu 27.10.2020.

Hallinto-oikeus katsoi, että annetut toimintaohjeet olivat sisältäneet tartuntatautilain 69 §:ssä säädettyä tapaamisoikeuden rajoittamista asiallisesti vastaavia seikkoja muun ohella siltä osin kuin toimintaohjeissa oli todettu, että vierailuista oli ilmoitettava etukäteen, vierailujen määrää ja pituutta rajoitettiin ja vierailuja valvottiin. Toimintaohjeilla oli siten tosiasiallisesti puututtu A:n ja hänen äitinsä B:n yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Hallinto-oikeus valituksen hyväksyen vahvisti, että C:n kaupungin kotihoidon päälliköllä ja geriatrian asiantuntijalääkärillä ei ollut oikeutta rajoittaa A:n ja hänen äitinsä B:n tapaamisia 18.6.2020 alkaen 5.6.2020 antamassaan toimintaohjeessa ja 25.6.2020 päivitettyssä toimintaohjeessa tarkoitetuilla tavoilla.

3.2.3.4 Kannanotto

Väestön suojaamisen tavoite

Valtioneuvosto katsoi yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa 16.3.2020 (VNK/2020/31), että maassa vallitsivat valmiuslain 3 §:n 3 ja 5 kohdassa tarkoitetut poikkeusolot. Samalla hallitus linjasi toimenpiteistä koronavirustilanteen hoitamiseksi Suomessa. Linjattujen toimenpiteiden tarkoituksena oli suojata väestöä sekä turvata yhteiskunnan ja talouselämän toiminta.

YK:n vammaissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Sopimuksen 11 artiklan mukaan julkisen vallan on toteutettava kaikki tarvittavat toimet varmistukseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa. Sopimuksessa tarkoitettuna vammaisena henkilönä voidaan pitää esimerkiksi muistisairasta henkilöä.

Asiassa 2219/2020 oikeusasiamies totesi, että sosiaalihuollon ryhmäasumisessa tulee kaikissa olosuhteissa ensisijaisesti turvata jokaisen asukkaan terveys ja turvallisuus. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että poikkeuksellisissakaan olosuhteissa asukkaiden liikkumista tai muita perusoikeuksia ei voida rajoittaa perusteetta tai ylimitoitetusti.

Lakisidonnaisuus

Lainalaisuusperiaatteen mukaan kaiken julkisen vallankäytön on perustuttava eduskunnan hyväksymään lakiin. Lakisidonnaisuuden periaate edellyttää, että hallintotehtävän hoitamisessa noudatetaan tarkoin sitä koskevaa lainsäädäntöä. Hallinnon lainalaisuusperiaate määritellään perustuslain 2 §:n 3 momentissa, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Sitä täydentää perustuslain 80 §:n 1 momentin velvoite, jonka mukaan yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista on säädettävä lailla.

Edellä esitettyyn viitaten korostan, että ministeriön tai muunkaan viranomaistahon antama yksityiskohtainen toimintaohje ei ole luonteeltaan oikeudellisesti velvoittava siten, että se antaisi oikeuden perusoikeuksien rajoittamiseen.

Olen samaa mieltä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa siitä, että annettu toimintaohje ja sen sisältämä suositus vierailukiellon toteuttamiseen ei koske asiakkaan liikkumista yksiköstä ulos ja että henkilön liikkumista voidaan rajoittaa vain tartuntatautilain eristämistä tai karanteenia koskevien päätösten nojalla. Tartuntatautilain mukaisen päätöksen voi tehdä vain virkasuhteinen kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri laissa säädettyjen edellytysten mukaisesti.

Tartuntatautilain mukaan lääkäri voi asettaa henkilön COVID-19 -infektion perusteella karanteeniin vain, jos hänen epäillään altistuneen infektiolle. Lääkäri voi myös eristää potilaan, jos hänen todetaan sairastuneen.

Tartuntatautilain 17 § velvoittaa toimintayksikköä torjumaan

suunnitelmallisesti hoitoon liittyviä infektioita. Korostan, ettei tartuntatautilain 17 § oikeuta käyttämään keinoina rajoitustoimenpiteitä. Perusoikeuksen ja ihmisoikeuksien rajoittaminen on sallittua vain, jos rajoittaminen perustuu lakiin, joka on riittävän täsmällinen ja sisältää asianmukaiset oikeussuojakeinot. Rajoitustoimenpiteestä on kysymys silloin, kun toimenpiteellä puututaan vanhuksen perusoikeuksiin, kuten liikkumisvapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Perusoikeuden rajoittamisen perusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja rajoituksen tulee olla painavan tarpeen vaatima. Rajoitusten on myös oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Tämä tarkoittaa, että rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on välttämätöntä.

Lainsäädäntöä ei ole muutettu siten, että se oikeuttaisi estämään lähiomaisten ja asukkaan välisen yhteydenpidon tai rajoittamaan asukkaan liikkumista ulkona tilanteissa, joissa tartuntataudeista vastaava lääkäri ei ole tehnyt kyseistä asukasta koskevaa tartuntatautilain mukaista päätöstä karanteenista tai eristämisestä.

Perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat jokaiselle oikeuden nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa suojaa ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheutonta puuttumista. Vierailujen ja ulkona tapahtuvien tapaamisten kieltä oli merkityksellinen asukkaiden ja heidän omaistensa useiden perus- ja ihmisoikeuksien, erityisesti perhe-elämän kannalta.

Menettelyn virheellisyys

Edellä esitetyn perusteella totean, että sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymässä on toimittu virheellisesti, kun läheisille on asetettu vierailukieltä tartuntatautilain 17 §:n perusteella.

Pidän myönteisenä sitä, että sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymässä on pyritty ottamaan käyttöön sellaisia tapaamisen muotoja, joiden avulla tapaamisia on voitu järjestää turvallisesti. Korostan kuitenkin, että tapaamisiin liittyvät järjestelyt on toteutettava voimassa olevan lainsäädännön puitteissa.

Viitaten edellä kohdassa 3.1 esittämäni totean, että kantelijan vanhemmilla olisi ollut oikeus asua yhdessä, eikä heidän tapaamisiansa olisi saanut lainkaan rajoittaa.

Olen aiemmin useassa ratkaisussa (mm. 3513/2020 ja 3919/2020) korostanut että toiminnasta vastaavien tahojen on tunnettava omaa alaansa koskeva lainsäädäntö ja noudatettava myös perustuslakia ja kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Toimijoiden on osattava noudattaa käytännössä lakisidonnaisuuden, oikeasuhtaisuuden sekä yhdenvertaisuuden periaatteita. Korostan edelleen, että johdon on aina huolehdittava siitä, että henkilökunnalle annetut ohjeet ovat lainmukaisia ja ettei ohjeiden perusteella toimita vastoin sitä, mitä laissa on säädetty.

Yleisen vierailukiellon asettamisen moitittavuutta vähentää se, että toimijoiden oli virallisen ohjeistuksen perusteella vaikea ymmärtää, ettei menettely perustunut lakiin. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeen (20.3.2020, korjattu 16.4.2020) perusteella saattoi saada käsityksen, että tiukan vierailukiellon asettaminen perustui tartuntatautilakiin. Kun oli pelättävissä, että vierailujen salliminen voisi vakavasti vaarantaa niin asukkaiden kuin henkilökunnan hengen ja terveyden, oli päätymisen harkinnassa ehdottomiin kieltöihin mielestäni ymmärrettävää.

Edellä esitetyn perusteella totean kuitenkin, että sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymän johdon että muun henkilökunnan olisi tullut voimassa olevan lainsäädännön perusteella ymmärtää, ettei heillä ollut oikeutta rajoittaa aviopuolisoiden tapaamisia ja että heillä olisi ollut oikeus asua yhdessä. Valtakunnallisilla ohjeistuksilla ei myöskään ole pyritty kieltämään henkilöiden liikkumista toimintayksiköistä ulos omaisen kanssa.

Selvityksen perusteella käsitykseni on, että henkilökunta ei tunnistanut sitä, että he toiminnallaan mielivaltaisesti ja aiheettomasti rikkoivat aviopuolisoiden perhe-elämän suojaa. Heillä ei ole ollut lakiin perustuvaa oikeutta estää puolisoita asumasta yhdessä, puhumasta keskenään ilman esteitä tai pitämästä toisiaan kädestä.

- - -

4 YHTEENVETO JA TOIMENPITEET

Menettely sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymässä on ollut lainvastaista ja virheellistä seuraavin tavoin:

- iäkkäille aviopuolisoiden ei ole järjestetty mahdollisuutta asua yhdessä
- päätöksentekoprosessin yhteydessä asiakkaille ei ole selvitetty heidän laissa säädettyjä oikeuksiaan
- asiakkaita on estetty käyttämästä muutoksenhakuoikeutta jättämällä tekemättä kielteinen päätös
- ikäihmisten palveluyksiköissä on asetettu yleinen vierailukiello tartuntalain 17 §:n nojalla
- asukkaiden liikkumista palveluyksikön ulkopuolelle on rajoitettu ilman laissa säädettyä perustetta
- puolisojen yksityiselämän ja perhe-elämän suojaa on rikottu estämällä puolisoita tapaamasta toisiaan

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymälle vastaisen varalle huomautuksen kohdassa 3.1 toteamistani päätöksentekoon liittyvistä virheistä. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätökseni kuntayhtymälle.

Saatan myös edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta kuntayhtymän tietoon.

Eduskunnan oikeusasiamiestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksiä tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi tai oikeuksien loukkauksen hyvittämiseksi. Hyvitys voi olla aineeton toimenpide, kuten pahoittelu ja anteeksipyyntö tai rahallinen korvaus.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymälle. Pyydän sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymää ilmoittamaan minulle toimenpiteistään 28.5.2021 mennessä.

Samalla kiinnitän vakavaa huomiota siihen, että vanhustenhuollon henkilökunnan ja erityisesti johtotehtävissä toimivien virkamiesten on hallittava toimialaansa koskeva lainsäädäntö. Myös paikallisen ohjeistuksen on oltava riittävän selkeää ja noudatettava kaikilta osin voimassa olevaa lainsäädäntöä.

Edellytän, että sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymä selvittää 28.5.2021 mennessä millä tavoin kuntayhtymässä saadaan jatkossa turvattua avio- ja avopuolisoiden oikeus asua yhdessä ja miten varmistetaan, että asiakkaiden oikeus saada kirjallinen päätös myös kielteisistä ratkaisuksista turvataan.

LIITE

KESKEISET OIKEUSOHJEET

Perusoikeudet

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa muihin nähden eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuusperiaatteeseen sisältyy mielivallan kieltö ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Yksilön oikeus elämään kattaa tietyissä tilanteissa myös erityisvelvollisuuden suojan antamiseen. Viranomaisen laiminlyönti toteuttaa vaaran torjumiseksi siltä olosuhteiden valossa edellytettäviä toimenpiteitä voi merkitä mainitun oikeuden loukkausta. Henkilökohtainen vapaus on yleisperusoikeus, joka suojaa fyysisen vapauden ohella tahdonvapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Mainitun pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä muutenkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua, eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Säännös turvaa kyseisiä oikeushyviä julkisen vallan itse toimeenpanemilta loukkauksilta, mutta edellyttää valtiovallalta myös säädössuojaa oikeuksien turvaamiseksi ulkopuolisia loukkauksia vastaan. Erityisesti henkilökohtainen turvallisuus korostaa julkisen vallan positiivisia toimintavelvoitteita yhteiskunnan jäsenten suojaamiseksi heihin kohdistuvilta oikeudenvastaisilta teoilta.

Yksilön itsemääräämisoikeuden, oikeuden määrätä itsestään ja toimistaan, on todettu perusoikeusuudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä olevan monien muiden oikeuksien käytön perustana. Sen voidaan katsoa olevan osa perusoikeusjärjestelmää, huolimatta siitä, ettei sitä nimenomaisesti mainita perustuslaissa. Itsemääräämisoikeus voidaan ymmärtää osaksi yleisperusoikeutena turvattua oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen. Se liittyy kiinteästi myös perustuslain 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta. Perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämän suojan lähtökohta on yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden

ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista siihen. Yksityiselämä on henkilön yksityistä piiriä koskeva yleiskäsite. Yksityiselämän suoja on osin päällekkäinen henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden sekä kunnian ja kotirauhan suojaa koskevien perusoikeussäännösten kanssa.

Perustuslaissa tarkoitetun kotirauhan suojan ydinalueena on perustuslakivaliokunnan omaksuman tulkinnan mukaisesti henkilön asunto. Kotirauhan suoja on huomioitava esimerkiksi silloin kun potilas tai asiakas on pitempiaikaisesti sijoitettuna laitokseen. Olennaista kotirauhan suojan piiriin määrittelyssä on se, että tilaa käytetään pidempiaikaiseen asumiseen.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Perustuslain 19 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

Perustuslain 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. YK vammais-sopimuksen 13 artiklan mukaan sopimuspuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden yhdenvertaisesti muiden kanssa, muun muassa järjestämällä menettelyllisiä ja ikään perustuvia mukautuksia, helpottaakseen heidän tehokasta suoraan ja välillistä osallistumistaan, myös todistajina, kaikkiin oikeudellisiin menettelyihin, tutkintavaihe ja muut valmisteluvaiheet mukaan lukien. Tämän lisäksi perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 118 §:n mukaan virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta. Virkamies on myös vastuussa sellaisesta monijäsenen toimielimen päätöksestä, jota hän on toimielimen jäsenenä kannattanut. Esittelijä on vastuussa siitä, mitä hänen esittelystään on päätetty, jollei hän ole jättänyt päätökseen eriävää mielipidettään. Perustuslain 118 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta vaatia rangaistusta tai vahingonkorvausta virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi siten kuin laissa säädetään.

Vammaisten henkilöiden oikeuksista annetun YK:n yleissopimuksen 19 artiklan (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä) mukaan tämän yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti

sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että:

a) vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä;

b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottamista yhteisöstä.

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8.2 §:n mukaan myös ohje tai käsky syrjiä on syrjintää. Hallituksen esityksen mukaan ohje tai käsky voi olla esimerkiksi syrjintään liittyvä tai syrjinnän aikaansaamiseksi annettu opastus, toimintaohje tai velvoite. Edellytyksenä kuitenkin on, että ohjeen tai käskyn antajalla on toimivalta tai asema antaa ohjeen tai käskyn saajaa velvoittavia määräyksiä. Tällaista toimivaltaa tai asemaa vailla olevan henkilön toiselle antama kehoitus ei ole säännöksessä tarkoitettu syrjintäohje tai -käsky (HE 19/2014 vp, s. 69).

Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Yhdenvertaisuuslain hallituksen esityksen mukaan epäsuotuisalla kohtelulla viitattaisiin sellaiseen menettelyyn, joko tekoon tai laiminlyöntiin, jolla menettelyn kohde asetetaan muihin nähden huonompaan asemaan. Kyse voi siten olla esimerkiksi rajoitusten, vaatimusten, rasitteiden tai velvoitteiden asettamisesta vain tietyille henkilölle tai henkilöryhmälle samoin kuin esimerkiksi jonkin yleisesti saatavilla olevan etuuden, palvelun tai oikeuden epäämisestä tai rajoittamisesta (HE 19/2104 vp, s. 70).

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Hallituksen esitystä koskevan perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 31/2014 vp) mukaan erilaista kohtelua koskevaa poikkeamisvaltuutta koskevalta lailta vaaditaan perustuslakivaliokunnan aiemman, nimenomaisesti yhdenvertaisuussäätelyä koskevan lausunnon mukaan "riittävää täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta" (ks. PeVL 10/2003 vp).

Yhdenvertaisuuslain 18.3 §:n mukaan yhdenvertaisuuslain säännöksiä valvonnasta ei sovelleta tasavallan presidentin, valtioneuvoston yleisistunnon, tuomioistuinten ja muiden lainkäyttöelinten eikä valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaan.

Valmiuslaki

Valmiuslaissa (1552/2011) säädetään toimivaltuuksista, joita voidaan ottaa käyttöön poikkeusoloissa ja niiden käyttöön ottamisessa

noudatettavista menettelytavoista. Valtioneuvosto totesi 16.3.2020 ol-
tuaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa maassa vallit-
sevan poikkeusolot. Päätös tehtiin valtioneuvoston ohjesäännön 3 §:n
22 kohdassa säädetyn mukaisesti valtioneuvoston yleisistunnossa.
Päätös tuli voimaan välittömästi, ja se oli voimassa 16.6.2020 saakka.
Päätökseen liittyy perustelumuuisto, jossa kuvataan tarkemmin poik-
keusolojen toteamisen perusteita.

Valtioneuvoston päätöksen perusteena oli koronaviruksen aiheuttama
COVID-19-epidemia, jonka Maailman terveysjärjestö WHO julisti pan-
demiaksi 11.3.2020, ja sen vakavat vaikutukset Suomeen. Valtioneu-
vosto arvioi päätöstä harkitessaan, että koronaviruksen aiheuttama
sairaanhoidon tarve voi osoittautua erittäin suureksi ja sairaanhoito-
henkilökuntaa vaikeasti kuormittavaksi. Sen vuoksi on tärkeää hidas-
taa taudin etenemistä Suomessa, jotta yhtäaikaisesti pienempi osa suo-
malaisista sairastuisi sairaalahoitoa vaativalla tavalla verrattuna tilan-
teeseen, jossa valmiuslain mukaisiin toimiin ei ryhdytä.

Valmiuslain mukaiset toimivaltuudet otetaan käyttöön valtioneuvoston
antamalla käyttöönottoasetuksilla. Valmiuslain 6 §:n 3 momentin mu-
kaan käyttöönottoasetus on välittömästi saatettava eduskunnan käsi-
teltäväksi. Eduskunta päättää, saako asetus jäädä voimaan vai onko
se kumottava osittain tai kokonaan ja onko se voimassa säädetyn vai
sitä lyhyemmän ajan. Jollei käyttöönottoasetusta ole viikon kuluessa
sen antamisesta toimitettu eduskunnalle, se raukeaa.

Covid-19 pandemian aikana on otettu käyttöön valmiuslain 86, 87, 88,
93, 94, 95- 103, 109 ja 118 §:n mukaisia toimivaltuuksia. Tarkemmat
säännökset valmiuslain toimivaltuuden soveltamisesta annetaan joko
valtioneuvoston asetuksella tai toimivaltaisen viranomaisen päätök-
sellä, riippuen kyseessä olevasta toimivaltuudesta. Valmiuslain 86 ja
87 §:n mukaan toimivaltuuksia käytöstä annetaan sosiaali- ja terveys-
ministeriön tai aluehallintoviraston päätöksiä. Kyseessä olevat päätök-
set ovat velvoittavia. Valmiuslain 86 ja 87 §:ssä tarkoitetuista toimival-
tuuksista ei anneta valtioneuvoston asetuksia toimivaltuuden sovelta-
misesta.

Valmiuslain 86 §:n mukaan poikkeusoloissa väestön sosiaali- ja tervey-
denhuollon turvaamiseksi sosiaali- ja terveysministeriö sekä toimialu-
eellaan aluehallintovirasto voi päätöksellään velvoittaa sosiaali- ja ter-
veydenhuollon toimintayksikön: 1) laajentamaan tai muuttamaan toi-
mintaansa; 2) siirtämään toimintansa kokonaan tai osaksi oman toimi-
alueensa tai sijaintipaikkansa ulkopuolelle taikka järjestämään toimin-
taa myös toimialueensa ulkopuolella; 3) sijoittamaan hoidon tai huollon
tarpeessa olevia henkilöitä toimintayksikköonsä siitä riippumatta, mitä
asiasta on säädetty, määrätty tai sovittu; 4) luovuttamaan toimintayksi-
kön tai osan siitä valtion viranomaisten käyttöön.

Sosiaali ja terveysministeriö antoi 1.4.2020 päätöksen valmiuslain 86
§:n mukaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaustoimiin ryhtymisestä
(VN/7621/2020). Päätös koski sairaanhoitopiirien velvoitetta ohjata ul-
komailta saapuva henkilöstönsä karanteenia vastaaviin olosuhteisiin ja
Covid-19 tutkimukseen, jos on epäily sairastumisesta. Päätös oli voi-
massa 13.4.2020 saakka.

Sosiaali- ja terveysministeriö antoi 13.5.2020 päätöksen valmiuslain 86 §:n mukaisesti sosiaalihuollon ohjaustoimiin ryhtymisestä sosiaalihuollon asiakkaiden suojaamisesta koronavirustaudilta (covid-19) (VN/8928/2020). Päätös koski asiakkaiden kanssa lähikontaktissa työskentelevien henkilöiden suojusten käyttämistä sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa toimintayksiköissä ja kotiin annettavissa palveluissa. Päätös oli voimassa poikkeusolojen päättymiseen asti.

Tartuntatautilaki

Tartuntatautiin perustuvan pandemian aikana perusoikeuksien rajoittaminen voi valmiuslain lisäksi perustua tartuntatautilakiin (1227/2016).

Jos yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen vaara on ilmeinen eikä taudin leviämistä voida muulla tavoin estää, virkasuhteinen kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai virkasuhteinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voi tartuntatautilain 60 §:n perusteella päättää henkilön karanteenista enintään yhden kuukauden ajaksi. Päätös karanteenista voidaan tehdä henkilölle, jonka on todettu tai perustellusti epäilty altistuneen yleisvaaralliselle tartuntataudille. Virkasuhteinen kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai virkasuhteinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voi tehdä päätöksen karanteenista myös henkilön tahdosta riippumatta.

Kunnan tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymän virkasuhteinen tartuntataudeista vastaava lääkäri voi päättää tartuntatautilain 63 §:n perusteella yleisvaaralliseen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäiltyyn tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi perustellusti epäillyn henkilön eristämisestä terveydenhuollon toimintayksikköön enintään kahden kuukauden ajaksi, jos taudin leviämisen vaara on ilmeinen ja jos taudin leviämistä ei voida estää muilla toimenpiteillä. Eristys voidaan toteuttaa myös henkilön omassa, sosiaalihuollon yksikössä sijaitsevassa asunnossa terveydenhuoltolain (1326/2010) 25 §:n mukaisena kotisairaala-palveluna.

Tartuntatautilain 60 §:n mukaisesta karanteenista ja 63 §:n mukaisesta eristämisestä on aina tehtävä yksilöä koskevat hallintopäätökset sekä liitettävä päätökseen valitusosoitus hallinto-oikeuteen.

Karanteeni ja eristäminen on lain 68 §:n mukaan toteutettava siten, että henkilön oikeuksia ei tarpeettomasti rajoiteta. Henkilöllä on oikeus pitää yhteyttä toimintayksikön ulkopuolelle tavalla, joka ei aiheuta tartuntavaaraa muihin. Lain 69 §:n mukaan karanteenin ja eristämisen aikana potilaan oikeutta tavata terveydenhuollon toimintayksikön ulkopuolisia henkilöitä voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Tämä edellyttää henkilölle tehdyn karanteeni- tai eristämispäätöksen olemassa oloa ja nimenomaista mainintaa tästä päätöksessä.

Tartuntatautilain 67 §:n mukaan karanteeni- tai eristyshuoneen ovea voidaan pitää ulkopuolelta lukittuna silloin, kun se on välttämätöntä ilmateitse tai pisara- ja kosketustartuntana tarttuvan yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin edellytykset täyttävän tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi. Hoidon toteuttamiseen osallistuvan henkilön on valvottava potilasta niin, että hänellä on mahdollisuus saada välittömästi yhteys potilaaseen. Myös potilaalla on oltava mahdollisuus saada välittömästi yhteys henkilökuntaan. Tämä edellyttää henkilölle tehdyn karanteeni- tai eristämispäätöksen olemassa oloa ja nimenomaista mainintaa tästä päätöksessä. Tällä tavoin voidaan estää myös sosiaalihuollon yksiköissä asuvaa henkilöä poistumasta huoneestaan.

Tartuntatautilain 17 §:n mukaan terveydenhuollon ja sosiaalihuollon toimintayksikön on torjuttava suunnitelmallisesti hoitoon liittyviä infektioita. Toimet on sovittava yhteen terveydenhuoltolain 8 §:ssä säädettyjen potilasturvallisuutta edistävien toimien kanssa. Toimintayksikön johtajan on seurattava tartuntatautien ja lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien esiintymistä ja huolehdittava tartunnan torjunnasta. Toimintayksikön on huolehdittava potilaiden, asiakkaiden ja henkilökunnan tarkoituksenmukaisesta suojauksesta ja sijoittamisesta sekä mikrobilääkkeiden asianmukaisesta käytöstä. Toimintayksikön johtajan on käytettävä apunaan tartuntatautien torjuntaan perehtyneitä terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja sovittava toimintansa yhteen kunnan tai kuntayhtymän toteuttamien toimien sekä valtakunnallisten hoitoon liittyvien infektioiden torjuntaohjelmien kanssa.

Tartuntatautilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 13/2016 vp.) perusteluissa todetaan 17 §:n osalta seuraavaa.

Hoitoon liittyvät infektiot aiheuttavat niin meillä kuin muissakin kehittyneissä maissa merkittävän osan tartuntatautikuolemista. Ne ovat uhka potilasturvallisuudelle sekä henkilökunnan työturvallisuudelle. Niiden torjuntaan on panostettava nykyistä enemmän. Hoitoon liittyvien infektioiden tehokas torjunta vähentää hoidon kustannuksia, ja toiminnan kustannusvaikuttavuus on tutkitusti hyvä. Torjunta säädettäisiin kaikkien terveydenhuollon toimintayksiköiden tehtäväksi riippumatta siitä, ovatko ne kunnallisia, yksityisiä tai muun tahon ylläpitämiä. Lisäksi hoitoon liittyvien infektioiden torjunta säädettäisiin myös sosiaalihuollon toimintayksiköiden tehtäväksi, koska niissä ongelmat ovat samanlaiset kuin terveydenhuollossa. Koska sosiaalihuollossa ei välttämättä ole tehtävään perehtynyttä henkilökuntaa, laissa annettaisiin velvoite käyttää apuna tartuntatautien torjuntaa perehtyneitä terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Tällaisia voivat olla infektiokoulutusta saaneet lääkärit ja sairaanhoitajat.

Tartuntatautilain 58 §:ssä säädetään laajaan tartunnanvaaraan liittyvistä toimenpiteistä. Pykälän mukaan, kun laajaa tartunnan vaaraa aiheuttava yleisvaarallinen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäilty tartuntatauti on todettu tai sen esiintyminen on perustellusti odotettavissa, kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaava toimielin voi päättää toimialueellaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden, oppilaitosten, päiväkotien, asuntojen ja vastaavien tilojen sulkemisesta sekä yleisten kokousten tai yleisötilaisuuksien kieltämisestä. Edellytyksenä

on lisäksi, että toimenpide on välttämätön yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Aluehallintovirasto voi tehdä alueellaan vastaavat päätökset silloin, kun ne ovat tarpeen usean kunnan alueella. Päätökset tehdään enintään yhden kuukauden ajaksi. Toimenpiteet on heti lopetettava, kun tartunnan vaaraa ei enää ole.

Hallintolaki

Hallintolain (434/2003) 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti ja käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Sen mukaan asiakkaan tulee voida luottaa viranomaisen toiminnan oikeellisuuteen, virheettömyyteen ja viranomaisten tekemien hallintopäätösten pysyvyyteen.

Hallintolain 34 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Vanhuspalvelulaki

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012, vanhuspalvelulaki) 7 §:n mukaan kunnan on järjestettävä ikääntyneen väestön sosiaalipalvelut sisällöltään, laadultaan ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointi, sosiaalinen turvallisuus ja toimintakyky edellyttävät. Palvelut on järjestettävä niin, että ne ovat kunnan ikääntyneen väestön saatavissa yhdenvertaisesti.

Vanhuspalvelulain 13 §:n mukaan kunnan on järjestettävä iäkkäälle henkilölle laadukkaita sosiaali- ja terveyspalveluja, jotka ovat hänen tarpeisiinsa nähden oikea-aikaisia ja riittäviä. Palvelut on toteutettava niin, että ne tukevat iäkkään henkilön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä, itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta. Muun palveluntarpeen ennalta ehkäisemiseksi on kiinnitettävä huomiota erityisesti kuntoutumista edistäviin ja kotiin annettaviin palveluihin. Edellä 12 §:n 3 momentissa tarkoitettua ohjausta on tarpeen mukaan sisällytettävä kaikkiin iäkkäille henkilöille järjestettäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Vanhuspalvelulain 14 §:n 2 momentin mukaan pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveyspalvelut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Iäkkäille avio- ja avopuolisille on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

Vanhuspalvelulain 15 §:n mukaan kunta vastaa siitä, että iäkkään henkilön sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden hänen hyvinvointiaan, terveyttään, toimintakykyään ja itsenäistä suoriutumistaan tukevien palvelujen tarve selvitetään kokonaisvaltaisesti yhdessä iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn

edunvalvojan kanssa. Palveluntarpeiden selvittämisestä vastaa iäkkään henkilön tarpeiden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tai terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jolla on laaja-alaista asiantuntemusta

Vanhuspalvelulain 16 §:n mukaan kunta vastaa siitä, että iäkkäälle henkilölle laaditaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu suunnitelma (palvelusuunnitelma). Suunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun iäkkään henkilön palveluntarve on selvitetty, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelusuunnitelmassa on määriteltävä iäkkään henkilön toimintakykyä koskevan arvion perusteella, millainen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kokonaisuus tarvitaan hänen hyvinvointinsa, terveytensä, toimintakykynsä ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä hänen hyvän hoitonsa turvaamiseksi. Iäkkään henkilön ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa on neuvoteltava vaihtoehtoista kokonaisuuden muodostamiseksi. Iäkkään henkilön näkemykset vaihtoehtoista on kirjattava suunnitelmaan. Palvelusuunnitelma on tarkistettava ilman aiheetonta viivytystä aina silloin, kun iäkkään henkilön toimintakyvyssä tapahtuu hänen palveluntarpeeseensa vaikuttavia olennaisia muutoksia.

Vanhuspalvelulain 18 §:n mukaan kunnan on tehtävä päätös iäkkään henkilön kiireellisesti tarvitsemien sosiaalipalvelujen myöntämisestä kirjallisen tai suullisen hakemuksen johdosta ja järjestettävä myönnetty palvelut viipymättä siten, ettei iäkkään henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon vaarannu. Päätös muiden kuin kiireellisten sosiaalipalvelujen myöntämisestä on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun kirjallinen tai suullinen hakemus on tullut vireille. Iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada hänelle myönnettyt muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluttua päätöksen teosta. Päätöstä tehtäessä on otettava huomioon, mitä 13 ja 14 §:ssä säädetään. Sosiaalipalvelujen riittävyyden määrittelyn perustana on pidettävä 15 §:ssä tarkoitettua palveluntarpeiden selvittämistä sekä palvelusuunnitelmaa, jos se on tehty.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 4 §:n mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
- 4) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
- 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;

7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa (1 mom.).

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen (2 mom.).

Sosiaalihuoltolain 30 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan eikä hänen ihmisarvoaan loukata. Sosiaalihuoltoa koskevia päätöksiä ja ratkaisuja tehtäessä ja sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.

Sosiaalihuoltolain 36 §:n mukaan palvelutarpeen arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen

Sosiaalihuoltolain 38 §:n 3 momentin mukaan henkilöille, joiden tuen tarve on pysyvä tai pitkäaikainen, tuki on pyrittävä järjestämään siten, että turvataan palvelujen jatkuvuus, ellei palvelujen muuttaminen ole asiakkaan edunmukaista.

Sosiaalihuoltolain 45 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä.

Sosiaalihuollon asiakaslaki

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki) 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Sosiaalihuollon asiakaslain 6 §:n mukaan sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen.

Sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittavan pykälän 2 momentin mukaan, ellei siihen ole ilmeistä esettä, yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa sekä 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa asiakkaan ja hänen laillisen edustajansa taikka asiakkaan ja hänen omaisensa tai muun läheisensä kanssa. Suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään.

Asiakaslain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihoiltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Mainitun lain 9 §:n mukaan, jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihoiltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa (1 mom.).